

Гартаючы старонкі гісторыі

У рэдакцыі газеты «Звязда» прайшоў «круглы стол» «1918—ы: набыткі і страты», прысвечаны падзеям стогадовай даўніны. Падчас яго акадэмік—сакратар АДДзялення гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі, доктар гістарычных навук Аляксандр КАВАЛЕНЯ, старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, член—карэспандэнт НАН Беларусі, доктар гістарычных навук Ігар МАРЗАЛЮК, акадэмік,

доктар гістарычных навук Міхаіл КАСЦЮК, дырэктар Інстытута гісторыі НАН, кандыдат гістарычных навук Вячаслаў ДАЊІЛОВІЧ, загадчык аддзела найноўшай гісторыі Беларусі Інстытута гісторыі НАН, кандыдат гістарычных навук Сяргей ТРАЦЦЯК, кандыдат гістарычных навук Валянцін МАЗЕЦ, старшыня БНФ «Адраджэнне» Рыгор КАСТУСЁў вялі гаворку пра ў многім неадназначныя і нярэдка лёсавызначальныя для нашага народа падзеі, якія адбываліся на беларускай зямлі ў 1917 — 1918 гадах.

Адна з тэм размовы — абвешчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі. Цікава адзначыць, што менавіта па гэтай тэме 10 гадоў таму наша газета праводзіла «круглы стол» «[БНР: поверх барьеров](#)» (глядзі «СБ» за 22.03.2008 г.). У ім таксама прымалі ўдзел некаторыя вышэйназваныя шаноўныя эксперты. Атрымліваецца, зараз, напярэдадні 100—годдзя БНР, гэтая размова прадоўжылася на старонках «Звязды»... Цалкам са зместам «круглага стала» можна азнаёміцца на сайце выдання — www.zviazda.by. А мы прапануем чытачам некаторыя яго фрагменты.

Аляксандр Каваленя:

— Дзяржаваўтваральныя працэсы беларускага народа вядуць адлік не з XX стагоддзя, яны маюць глыбінныя карані. Вядома, 1918 год стаў тым рубіконам, калі і грамадства, і нацыянальныя лідары саспелі для таго, каб абвясціць аб стварэнні самастойнай рэспублікі з назвай Беларусь. І абвешчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі ў той час не было выпадковай з’явай. Менавіта ў той няпросты і празмерна супярэчлівы гістарычны перыяд з’явіліся аб’ектыўныя і суб’ектыўныя ўмовы для рэальнага абвешчэння нацыянальнай дзяржаўнасці.

Вячаслаў Даніловіч:

— У нашай дзяржаўнасці былі як гістарычныя формы — дзяржаўныя ўтварэнні на нашай тэрыторыі, пачынаючы ад Полацкага княства, так і нацыянальныя — калі ў назве загучалі словы «Беларусь», «беларуская». Вось гэтыя нацыянальныя карані і бяруць свой пачатак у 1918 годзе, калі была абвешчана Беларуска-Народная Рэспубліка. Так, яна не стала сапраўднай дзяржавай, але гэта была першая спроба практычнай рэалізацыі ідэі беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці. І гэта вельмі важны момант у нашай тысячагадовай гісторыі.

Міхаіл Касцюк:

— БНР — не спонтанная, не выпадковая грамадска—палітычная з’ява. Не варта забываць, што яна вырасла з 1—га Усебеларускага з’езда — надзвычай прадстаўнічага органа беларускага народа... Дакументы сведчаць, што за перыяд акупацыі было адкрыта каля 300 беларускамоўных школ. Але гэта зусім не сведчанне таго, што немцы так апекаваліся нашым нацыянальным рухам. Палітыка Германіі на акупаваных землях была ў супрацьпастаўленні ў першую чаргу Расіі і Польшчы. Беларусы тут аказаліся якраз дарэчы.

Максім Осіпаў. Гартаючы старонкі гісторыі

Сяргей Трацяк:

— Летам 1918 года ў Маскве, скліканы Беларускамі нацыянальнымі камісарыятамі і беларускімі камуністычнымі секцыямі, прайшоў з’езд бежанцаў з Беларусі, які, па сутнасці, быў працягам 1-га Усебеларускага з’езда і прыняў тыя рэзалюцыі, якія на з’ездзе прыняць не паспелі. А 30 снежня ў Смаленску збіраецца 6-я паўночна-заходняя канферэнцыя расійскай кампартыі бальшавікоў, якая абвешчае сябе 1-м з’ездам кампартыі Беларусі і прымае рашэнне аб стварэнні Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Беларусь (ССРБ). Яе карані таксама там, у 1-м Усебеларускім з’ездзе.

Ігар Марзалюк:

— Нельга толькі стваральнікаў БНР лічыць правапераемнікамі ідэй 1-га Усебеларускага з’езда. Яшчэ больш, дэмакратычнага мандата і легітымнай правапераемнасці з Усебеларускім з’ездам Рада БНР на самай справе не мела, бо Усебеларускі з’езд ніколі патрабаванняў незалежнасці не агучваў. Легітымным пераемнікам і прадаўжальнікам ідэй Усебеларускага з’езда быў Белнацкам. Ад пачатку 1918 года ў беларускім руху існавалі і сапернічалі дзве плыні — «белнацкамаўцы» і «бэнэраўцы». Аб’ектыўна ж — і тыя і другія працавалі на карысць Беларусі, імкнуліся да стварэння беларускай дзяржаўнасці.

Рыгор Кастусёў:

— Пра тое, што людзі не ведалі і не разумелі ў той час дзяржаўных памкненняў, я гатовы спрачацца. Мой дзед Максім Баравікоў, які быў родам з Магілёўшчыны, у той час служыў у Чырвонай Арміі. Пра 1918 год ён калісьці расказваў, што чырвонаармейцы, выхадцы з Беларусі, збіраліся разам і абмяркоўвалі, што адбываецца ў іх на радзіме. Да іх не даходзіла назва БНР, да іх не даходзілі нейкія іншыя дэталі, але тое, што беларусы збіраюцца жыць самастойна, асобна ад Расіі, яны ўспрымалі станоўча.

Валянцін Мазец:

— Лічу, нельга казаць, што ідэя Беларускай Народнай Рэспублікі, якая адлюстроўвала імкненне беларусаў жыць у сваёй нацыянальнай дзяржаве, пацярпела паражэнне. Уся справа ў тым, што ў тых складаных, перш за ўсё геапалітычных, абставінах — а БНР абвешчалася ва ўмовах Першай сусветнай вайны і знаходжання на беларускай зямлі акупацыйных войскаў — стварыць самастойную дзяржаву было проста немагчыма. Але ж ідэя незалежнай беларускай дзяржавы засталася.